

ALINA SKURSKA

POSZUKIWANIE METODY BUDOWY SŁOWNIKA JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH DLA PIŚMIENNICTWA Z ZAKRESU NAUK O RODZINIE

WSTĘP

Celowość podjęcia tematu wiąże się ściśle z poważnym problemem systemowym występującym w specjalistycznej Bibliotece Instytutu Studiów nad Rodziną ATK. Problem ten dotyczy sfery więzi łączących gromadzone przez bibliotekę dokumenty z zakresu nauk o rodzinie ze zgłaszanymi potrzebami czytelnickimi oraz informacyjnymi środowiska.

Zamierzenie budowy słownika języka haseł przedmiotowych dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie stanowi naturalną konsekwencję działalności pionierskiego Instytutu Studiów nad Rodziną.

Instytut Studiów nad Rodziną został założony przez ks. abpa prof. dra hab. Kazimierza Majdańskiego¹, który postawił sobie za cel stworzenie systemu nauk o rodzinie². Studia poświęcone rodzinie były wprawdzie już wcześniej prowadzone w różnych środowiskach naukowych, jednak w Instytucie Studiów nad Rodziną podjęto myśl o stworzeniu całościowego systemu (nauk o rodzinie). Stało się tak dzięki wprowadzeniu do programu naukowego i dydaktycznego Instytutu zasady interdyscyplinarności³.

¹ Założony przy Akademii Teologii Katolickiej, po uzyskaniu stosownych zezwoleń w dniu 29 kwietnia 1975 r. Nie bez znaczenia dla powstania Instytutu pozostaje wymieniona data: była to 30. rocznica wyzwolenia Dachau, znanego obozu duchownych polskich (wśród których był założyciel Instytutu): ocaleni z tego obozu zobowiązali się do szczególnej postęgi rodzinie.

² Metodyczną poprawność tego zamiaru potwierdziła nauka głoszona przez Vaticanum II w słowach: „Dlatego też badanie metodyczne we wszelkich dyscyplinach naukowych, jeżeli tylko prowadzi się je w sposób prawdziwie naukowy i z poszanowaniem norm moralnych, naprawdę nigdy nie będzie się sprzeciwiać wierze, sprawy bowiem świeckie i sprawy wiary wywodzą swój początek od tego samego Boga” (KDK, 36).

³ Założenia dotyczące interdyscyplinarności nauk o rodzinie wymagają konsekwentnego jej stosowania, zarówno od nauczycieli, specjalistów w poszczególnych dziedzinach, jak i od słuchaczy, zdobywających specjalizację w zakresie tych nauk.

Ponad 23-letnia działalność naukowa i dydaktyczna Instytutu pozwoliła na przedstawienie Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego dokumentacji naukowej, uzasadniającej potrzebę i możliwość powołania nowego kierunku studiów: nauki o rodzinie. Stało się to na mocy Uchwały Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z 12 stycznia 1995 roku⁴.

Ważny kontekst sytuacyjny, będący również inspiracją do podjęcia opracowania języka informacyjnego służącego zarówno charakterystyce rzeczowej dokumentów, jak i obsłudze pytań czytelniczych, stwarza komputeryzacja Biblioteki Instytutu Studiów nad Rodziną.

Najpilniejsze problemy wymagające rozwiązania w Bibliotece Instytutu Studiów nad Rodziną to: dostosowanie języka informacyjnego do specyfiki zapotrzebowań użytkownika i pracownika informacji, określenie zakresu dziedziny wiedzy, dla której będzie stosowany; oraz sposobu wykorzystania środków, za pomocą których realizowany będzie określony system informacji.

W związku z tym istotnym argumentem przemawiającym za podjęciem omawianego tu zadania jest przystąpienie do opracowywania słownika, którego celem poza funkcją informacyjną jest pomoc w zewnętrznej i wewnętrznej integracji systemu nauk o rodzinie, charakteryzującego się faktyczną interdyscyplinarnością.

1. PROBLEMY METODYCZNE BUDOWY JĘZYKA ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM PROJEKTOWANIA ZASOBU LEKSYKALNEGO

- Charakterystyka dziedziny, dla której tworzony jest słownik.
- Określenie obszarów interdyscyplinarnych.
- Sposoby gromadzenia zasobu leksykalnego (ustalenie preferencji) – analiza wybranych kwerend.
- Wstępny etap poszukiwań – modyfikacja artykułów przedmiotowych przejętych ze Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej.

Metodyka projektowania języka informacyjno-wyszukiwawczego dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie, obszaru interdyscyplinarnego, wiąże się z ukazaniem złożoności problemów. Dotyczą one zarówno określenia dziedziny wiedzy, precyzyjnego scharakteryzowania przewidywanych użytkowników – przyszłych odbiorców informacji dostarczanej przez system, jak

⁴ Por. Uchwała nr 105/95 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 stycznia 1995 r.

również charakteru i wielkości zbiorów oraz środków, za pomocą których będzie realizowany określony system informacji.

Sytuacja ta wymaga więc przedstawienia systemu nauk o rodzinie, który zakłada funkcjonalne powiązanie zajmujących się rodziną dyscyplin. System ten, który w pewnej mierze jest już w Instytucie Studiów nad Rodziną realizowany obejmuje wzajemnie wspomagające się nauki: nomotetyczne, czyli normatywne, idiograficzne, czyli opisowe, oraz stosowane.

Podstawy normatywne systemu nauk określa antropologia teologiczna i filozoficzna poprzez analizę bytów i zachodzących pomiędzy nimi relacji, czyli przez próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czym coś jest. W oparciu o odpowiedź na to pytanie etyka wskazuje na fundamentalne uprawnienia człowieka i jego powinności, a wtórnie zasady odnoszące się do tworzonych przez ludzi struktur. Tak opisany uniwersalny model rodziny jest realizowany w konkretnym kontekście historycznym, który zmusza do uszczegółowienia ocen i wyznaczników postępowania.

Tworzywa dla normatywnego, a zarazem przystosowanego do bieżących warunków i potrzeb modelu rodziny dostarczają nauki o człowieku. Obejmują one wiedzę przyrodniczą, psychologiczną i społeczno-historyczną, a więc biologię, medycynę, psychologię, pedagogię, socjologię, etologię, nauki ekonomiczne i polityczne, demografię oraz dyscypliny zajmujące się środkami masowego przekazu. Ten typ nauk koncentruje się na rejestracji, opisie i wyjaśnieniu konkretnych zdarzeń, czyli na empirycznym badaniu rzeczywistości. Dostarczają one diagnoz i opracowują prognozy, ale nie mogą wkraczać w kompetencje nauk normatywnych. Nie oznacza to dyspensowania się nauk opisowych od ocen funkcjonalnych. Nauki idiograficzne inspirują poszukiwania nauk normatywnych, a także osadzają ich ustalenia w realiach życia współczesnego.

Wyłoniony z tego współdziałania układ aksjologiczny stanowi z kolei tworzywo dla poszukiwań podejmowanych przez nauki stosowane, np: politykę społeczną, rodzinną i ludnościową, ekonomikę, terapię psychologiczną i medycyną, pedagogikę oraz duszpasterstwo rodzin.

Kluczową dyrektywą metodologiczną systemu nauk o rodzinie jest zasada interdyscyplinarności istotnie różniąca się od multidyscyplinarności. Interdyscyplinarność nie jest bowiem sumarycznym zbiorem dodawanych do siebie informacji zaczerpniętych z różnych dziedzin wiedzy. Zmierza do osiągnięcia funkcjonalnie powiązanej wizji całościowej, przybliżanej i objaśnianej przez ujęcia cząstkowe, ale nie dającej się sprowadzić do ich sumy.

Tak więc rzeczywistość małżeństwa i rodziny winna być rozpatrywana w omawianym systemie nauk pod właściwym dla poszczególnych nauk kątem widzenia, przy zachowaniu ich własnej procedury badawczej. W ujęciu interdyscyplinarnym, zasadą integrującą omawiany system nauk jest dążenie do scharakteryzowania małżeństwa i rodziny oraz wyprowadzenia z tego wszechstronnych wniosków. W tym dążeniu wszystkie nauki badające rzeczywistość

małżeństwa i rodziny powinny się ze sobą zbiegać. Powinny się nawzajem wspierać nie rezygnując przy tym z własnej autonomii⁵.

System nauk o rodzinie został pomyślany jako organiczna całość. Obejmuje ona i stawia następujące pytania:

- a) czym coś jest? (np. małżeństwo, rodzina, ojcostwo, macierzyństwo);
- b) jak się przejawia i jak funkcjonuje w konkretnych kategoriach przestrzenno-czasowych, kulturowych, społeczno-gospodarczych itp.?
- c) jakie być powinno, by odpowiadało własnej tożsamości?
- d) co należy w tym celu zrobić? (operacjonalizacja).

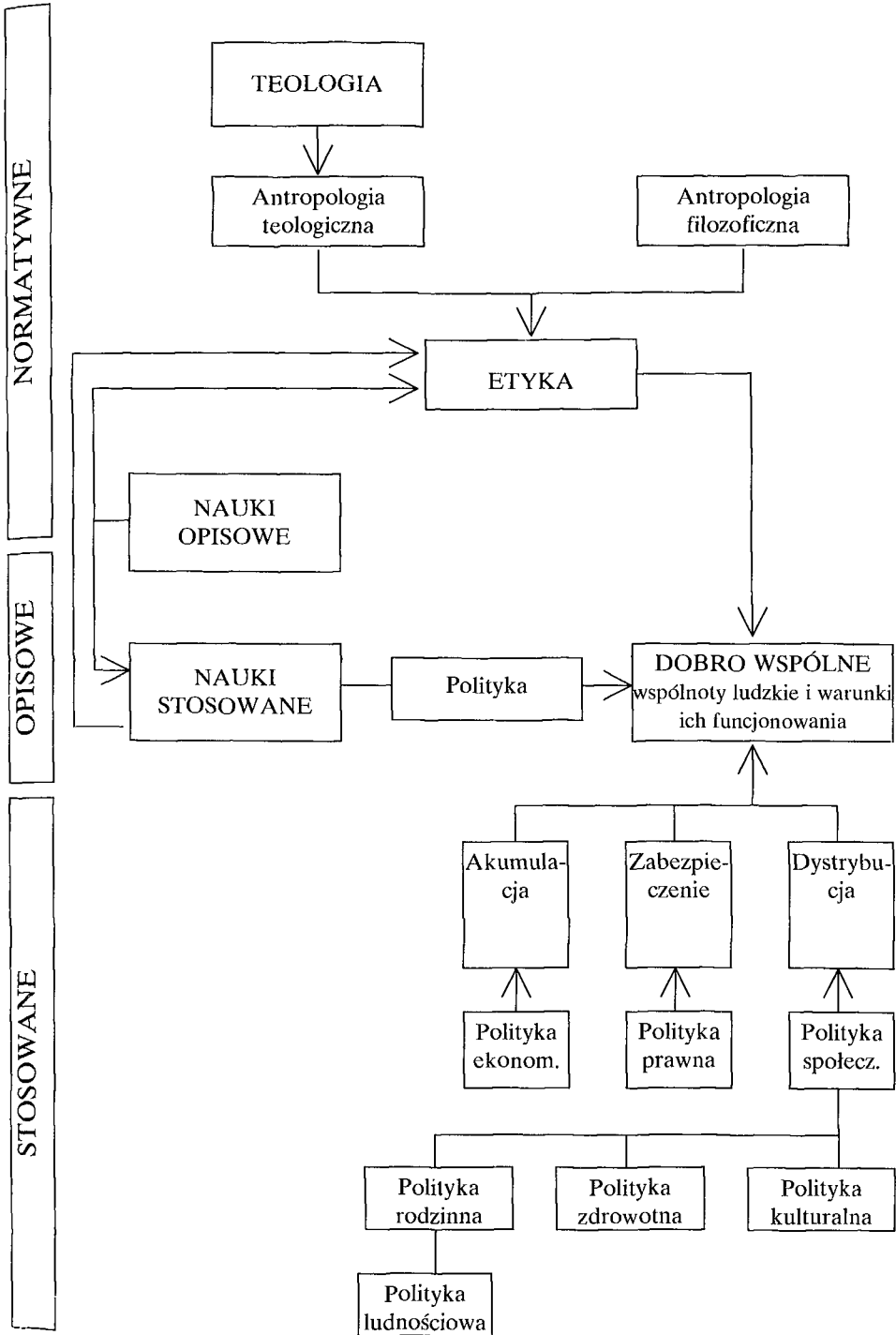
Odpowiedzi na te pytania poszukuje się przez harmonijną współpracę nauk normatywnych, opisowych i stosowanych złączonych wspólnym celem, czyli promocją małżeństwa i rodziny, a więc wspieraniem osób tworzących owe wspólnoty i osiągających swój rozwój w urzeczywistnianiu spełnianych w nich ról.

Konsekwentna realizacja założeń systemowych opartych na przedstawionym paradygmacie wymaga od wszystkich specjalistów ciągłego uświadamiania sobie konstrukcji systemu i miejsca oraz znaczenia podejmowanych prac badawczych w strukturze całości nauk o rodzinie. Chodzi o usytuowanie każdego tematu w relacjach: nadrzędności, podrzędności, równoznaczności i kojarzeniowych, a więc o określenie bliższych i dalszych obszarów pokrewnych.

Dla potrzeb projektowania języka informacyjnego dla systemu nauk o rodzinie niezbędne jest zbudowanie „drzewa klasyfikacyjnego. W przyszłości stać się ono powinno podstawą klasyfikacji opracowywanego piśmiennictwa z dziedziny nauk o rodzinie.

Fragmenty takiego „drzewa” – na przykładzie nauk politycznych – przedstawione zostały poniżej.

⁵ J. Kłysz, *Uwagi dotyczące działalności ISNaR ATK w Łomiankach po zatwierdzeniu „nauk o rodzinie*, ms.

Z uwagi na poszukiwanie najlepszego rozwiązania dotyczącego wyboru języka informacyjno-wyszukiwawczego dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie – przy uwzględnieniu charakteru zapotrzebowań użytkownika informacji – wydaje się celowe przedstawienie zalet języka haseł przedmiotowych.

Język haseł przedmiotowych często nazywany „językiem katalogu przedmiotowego”, „językiem spisów przedmiotowych”, stosowany jest głównie w bibliotekach w katalogach przedmiotowych. W słowniku tego języka obowiązuje formalne kryterium porządkowania haseł przedmiotowych – do odnalezienia tematu wystarczy znajomość układu alfabetycznego.

Zaletą słowników języka haseł przedmiotowych jest to, że mogą zawierać bogatą terminologię naukową i techniczną. Spełniają zatem warunek powszechności stawiany słownikom języków informacyjno-wyszukiwawczych.

Słownictwo języka haseł przedmiotowych ma postać wyrazów lub wyrażeń języka naturalnego. Wygodne jest więc stosowanie go zarówno przez indeksatora, jak i użytkowników.

W języku haseł przedmiotowych obowiązuje gramatyka pozycyjna. Dotyczy ona stałej kolejności występowania tematu i określników. Język ten może być stosowany w tradycyjnych i zautomatyzowanych systemach informacyjnych.

O wyborze języka haseł przedmiotowych dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie w dużej mierze zadecydowały wymienione zalety tego języka a także fakt, że Słownik języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej z którego we wstępnym etapie poszukiwań metody budowy słownika korzysta Biblioteka Instytutu Studiów nad Rodziną jest najnowszym słownikiem tematów i określników, dostępnym w Polsce w wydaniu książkowym.

Słownik ten jest też podstawą opracowania przedmiotowego w Przewodniku Bibliograficznym, którego opisy wykorzystywane są w wielu bibliotekach również w Bibliotece Instytutu Studiów nad Rodziną.

Słownik języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej będzie więc podstawową pomocą metodyczną dla tworzącego się systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie. Z pewnością umożliwi pełną kontrolę słownictwa i relacji, będących podstawą tworzenia sieci odsyłaczy. W praktyce będzie to oznaczało w miarę jednoznaczne wyrażenie treści dokumentów, unikanie sformułowań synonimicznych i formalnie niepoprawnych. Ważną pomocą jest jego wersja komputerowa, z której korzysta Biblioteka Instytutu tworząc bazę słownika z zakresu nauk o rodzinie⁶.

Poszukiwanie metody budowy słownika języka haseł przedmiotowych dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie powinno zmierzać w kierunku

⁶ Por. J. S a d o w s k a, *Komputerowa edycja haseł przedmiotowych*, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, 1987 nr 1, s. 67-73.

wytczenia zakresu pola semantycznego tego języka. Określenie tego zakresu podyktowane jest z kolei charakterystyką zbiorów, które są gromadzone i opracowywane.

Biblioteka Instytutu Studiów nad Rodziną gromadzi:

- Piśmiennictwo specjalistyczne z zakresu problematyki małżeństwa i rodziny (około 60% księgozbioru stanowią publikacje zagraniczne, głównie w językach: niemieckim, francuskim, włoskim, angielskim). Zbiór ten to przede wszystkim dzieła syntetyczne, jak również szczegółowe monografie dotyczące wybranej problematyki.
- Dokumenty Instytutu Studiów nad Rodziną. Są to publikacje pracowników naukowych Instytutu Studiów nad Rodziną, sprawozdania z kongresów, sympozjów, konferencji, wycinki prasowe dotyczące Instytutu etc.
- Wybrane bibliografie z zakresu problematyki małżeństwa i rodziny.

Znajomość potrzeb informacyjnych użytkownika ma istotne znaczenie dla efektywności działalności informacyjnej⁷. Zapotrzebowania te zwykle zgłaszane są w formie zapytań informacyjnych przekształcanych następnie w instrukcję wyszukiwawczą.

Schemat czynności w procesie wyszukiwania informacji przedstawiono poniżej.

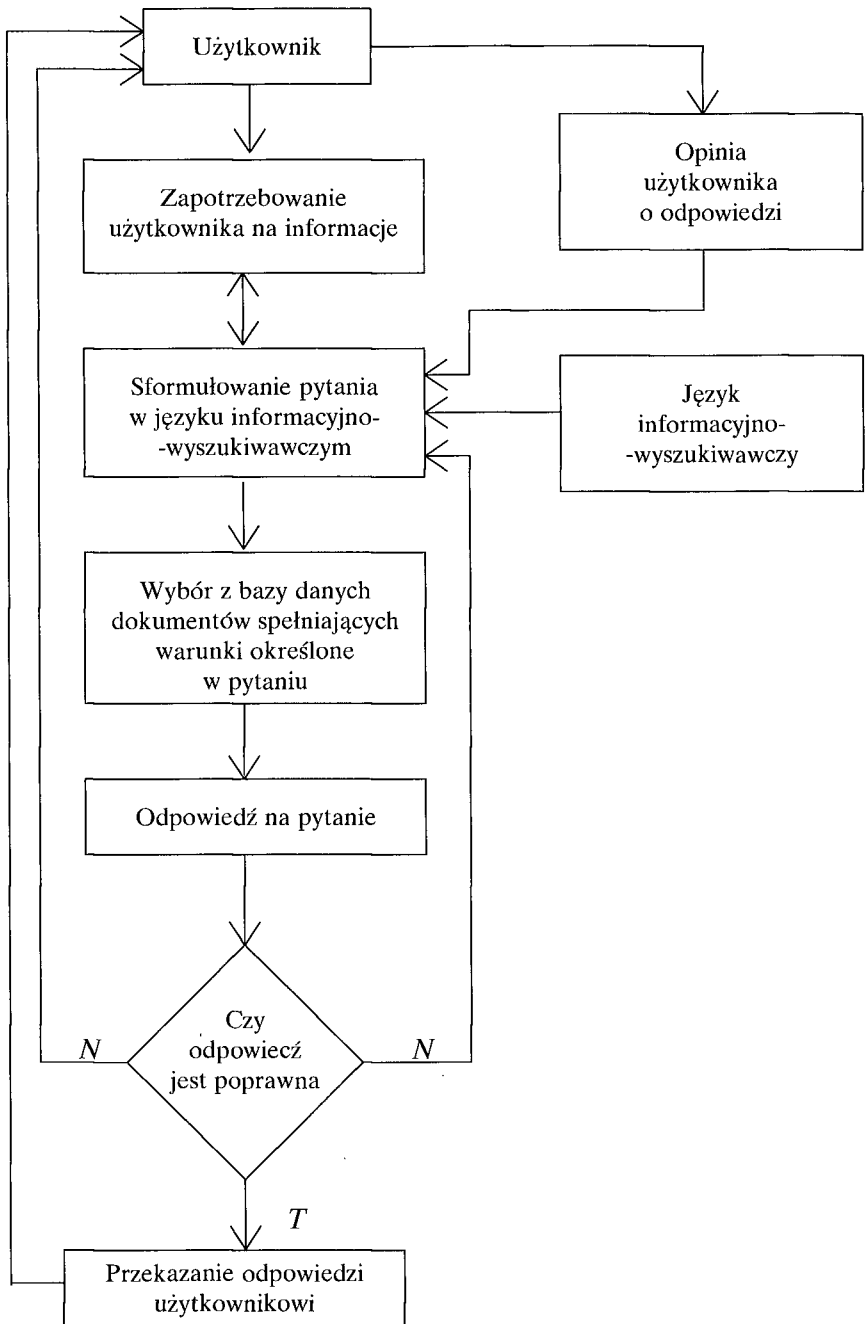
Materiałem wyjściowym dla tworzenia leksyki języka haseł przedmiotowych są słowa kluczowe charakteryzujące informację z danej dziedziny wiedzy. Słowo kluczowe jest wyrażeniem przejętym zwykle z tekstu dokumentu (tytułu, spisu treści, przedmowy, itp.), charakteryzującym treść dokumentu⁸.

Poszukiwanie słów kluczowych rozpoczyna się od aktualnych wydawnictw encyklopedycznych i terminologicznych. Podstawę doboru słownictwa stanowią m.in.:

- 1) Słownik języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej,
- 2) najnowsze wydania encyklopedii powszechnej PWN,
- 3) najnowsze wydania słowników terminologicznych,
- 4) najnowsze wydania encyklopedii dziedzinowych,
- 5) klasyfikacje piśmiennictwa innych bibliotek o pokrewnym obszarze zbiorów.

⁷ E. Chmielewska-Gorczyca, B. Sosińska-Kalata, *Informacja naukowa z elementami naukoznawstwa*, Warszawa 1991, s. 198.

⁸ Gramatykę języka słów kluczowych stanowią reguły indeksowania współrzędnego. Charakterystyczne dla niego jest to, że pomiędzy użytymi wyrażeniami zachodzi jedynie relacja współwystępowania w tekście, a więc każde z nich może samodzielnie pełnić funkcję wyszukiwawczą. Por. J. Sadowska, T. Turowska, *Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Katalogi rzeczowe*, Warszawa 1990, s. 77.

Przykładem słownika terminologicznego z zakresu nauk o rodzinie jest przygotowana w Instytucie pierwsza edycja *Słownika małżeństwa i rodziny* pod red. ks. bpa prof. dra hab. E. Ozorowskiego⁹.

Drugą formą poszukiwań jest indeksowanie¹⁰ reprezentatywnego zbioru dokumentów i zapytań informacyjnych.

Zapytanie informacyjne formułuje użytkownik w języku naturalnym. Opracowanie zapytania polega przede wszystkim na precyzyjnym sformułowaniu tematu przez użytkownika i ustaleniu aspektu, w jakim temat ma być rozpatrywany. Powstaje więc charakterystyka słowna. Opracowane szczegółowo zapytanie przekształcone zostaje następnie w taką postać, aby jego podstawową treść semantyczną można było przedstawić za pomocą szeregu słów kluczowych.

W Bibliotece Instytutu Studiów nad Rodziną prowadzona jest kartoteka zgłaszanych zapytań informacyjnych. Analizie poddane zostaną niektóre z nich:

Przykład 1.

Zapytanie informacyjne – Matki samotnie wychowujące dzieci.

Słowa kluczowe: matka, dziecko, wychowanie, rozwód, samotność, macierzyństwo, zasiłki, alimenty, praca kobiet, dziecko pozamałżeńskie.

Przykład 2.

Zapytanie informacyjne – Autorytet rodziców.

Słowa kluczowe: rodzice, autorytet, wychowanie, rodzina, władza rodzicielska, prestiż, matka, ojciec.

Przykład 3.

Zapytanie informacyjne – Świętość życia.

Słowa kluczowe: życie, świętość, sacrum, przekazywanie życia, płodność, wartość życia.

⁹ Słownik ten podaje katolicką naukę o małżeństwie i rodzinie. Zgromadzony w nim materiał mieści się w obrębie nauk uprawianych w Instytucie Studiów nad Rodziną. Cechą charakterystyczną opracowanych haseł jest interdyscyplinarność. Jeden przedmiot posiada tu wiele ujęć. Zaznacza się to już w doborze haseł. Hasła odzwierciedlają współczesny stan wiedzy o małżeństwie i rodzinie. Jeszcze bardziej interdyscyplinarność dochodzi do głosu w samych hasłach. Oczywiście, wiele haseł specjalistycznych funkcjonuje tylko w jednej dyscyplinie naukowej. Są to tzw. pojęcia techniczne. Wiele jednak z nich występuje na obszarze różnych nauk. Takimi są zwłaszcza małżeństwo i rodzina. Są także pojęcia jakby pomocnicze, a jednocześnie podstawowe dla rozumienia małżeństwa i rodziny: pojęcie Boga, Chrystusa, Kościoła, człowieka, mężczyzny, kobiety, komunii, wspólnoty. Wymagają one szczególnie wieloaspektowego ujęcia.

¹⁰ Indeksowanie w języku haseł przedmiotowych nazywane jest tematowaniem.

Przykład 4.

Zapytanie informacyjne – Wychowanie seksualne.

Słowa kluczowe: wychowanie, płeć, wychowanie do miłości, dziewczyna, chłopak, życie rodzinne, płodność, dojrzewanie.

Przykład 5.

Zapytanie informacyjne – Problem tradycji, tolerancji w wychowaniu.

Słowa kluczowe: tradycja, obyczaje, przodkowie, dziedzictwo, relacje międzypokoleniowe, wychowanie, tolerancja, liberalizm.

Końcowym etapem jest przekształcanie zgromadzonego słownictwa na słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego. Przekształcanie to polega na właściwej transformacji zapytania informacyjnego, podanego za pomocą słów kluczowych na wyrazy języka informacyjnego.

Źródłem leksyki w pierwszym – wstępnym etapie poszukiwania metody projektowania naszego słownika jest Słownik języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Słownik ten rejestruje wszystkie jednostki leksykalne wykorzystywane w tym języku informacyjno-wyszukiwawczym. W języku haseł przedmiotowych jednostkami leksykalnymi są tematy, tematy z dopowiedzeniami i określniki. Jednostki leksykalne zarejestrowane w Słowniku jhp BN podawane są w postaci tzw. artykułów przedmiotowych. W praktyce dotyczy to tylko tematów, gdyż określniki są jedynie wyliczone w postaci list zamykających Słownik jhp BN. Artykuł przedmiotowy zbudowany jest z jednostki głównej oraz z innych jednostek z nią związanych. W przypadku Słownika jhp BN jest to temat z określnikiem i inne tematy z nim związane relacjami paradygmatycznymi: nadrzędności, podrzędności, równoznaczności oraz kojarzeniowymi¹¹.

W celu utworzenia bazy słownika języka haseł przedmiotowych dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie przejęto wybrane artykuły przedmiotowe ze Słownika jhp BN, które zostały poddane modyfikacji. Spośród zanalizowanych 1352 artykułów przejętych wybrano 20 i określono dla nich status terminu:

PM – artykuł przedmiotowy przejęty, zmodyfikowany;

PZ – artykuł przedmiotowy przejęty, zmodyfikowany w całości (pozostał tylko temat).

¹¹ J. Sadowska, *Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego*, Warszawa 1991, s. 90-91.

Propozycja modyfikacji artykułu przedmiotowego przejętego ze Słownika jhp BN

• Słownik jhp BN

Rodzina

TS Grupy społeczne
TK Macierzyństwo
TK Małżeństwo
TK Ojcostwo
TK Przystosowanie do życia w rodzinie
TK Władza rodzicielska
TK Wychowanie w rodzinie
TW Dziecko
STATUS/ RK P

• Projektowany słownik jhp dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie

Rodzina

NU Familia
NU Podstawowa komórka społeczna
NU Ród
TS Wspólnota naturalna
TK Dziecko
TK Funkcje rodziny
TK Karta Praw Rodziny
TK Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy
TK Macierzyństwo
TK Ojcostwo
TK Osoby starsze w rodzinie
TK Pokrewieństwo i powinowactwo
TK Polityka rodzinna
TK Przystosowanie do życia w rodzinie
TK Rodzeństwo
TK Rodzicielstwo
TK Typologia rodzin
TK Władza rodzicielska
TK Wychowanie w rodzinie
TW Instytucja
TW Małżeństwo
ZOB TEŻ – Rodzina z odpowiednimi określnikami np. Rodzina – nauczanie Kościoła; Rodzina – prawo
STATUS/ RK PM

W pierwszej fazie modyfikacji temat przejęto bez zmian. Na podstawie analizy źródeł informacji i dokumentów gromadzonych w Bibliotece Instytutu uznano, że użytkownicy, którzy poszukiwaliby literatury poprzez taki termin mogą posłużyć się terminami NU: *Familia*, *Podstawowa komórka społeczna*, *Ród* jako wyrazami bliskoznacznymi.

Podjęto decyzję o dodaniu terminów odrzuconych (na podstawie NU generowane są odsyłacze całkowite). W Słowniku jhp BN jako temat szerszy TS występują *Grupy społeczne*. Zadecydowano, by tematem szerszym TS była *Wspólnota naturalna*, ponieważ rodzina jest pierwotną grupą społeczną zakonowaną w naturalnej skłonności mężczyzny i kobiety.

Temat *Małżeństwo* w Słowniku jhp BN występuje jako temat skojarzony TK. W projektowanym słowniku temat ten przeniesiono do grupy tematów węższych TW chcąc pokazać cechę małżeństwa (rodzina, która nie ma dzieci).

Dodano również wiele tematów szerszych ze względu na fakt, że Biblioteka Instytutu Studiów nad Rodziną podjęła się tworzenia słownika dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie.

Poniżej przedstawiono przykład modyfikacji dwóch kolejnych artykułów przedmiotowych:

- Słownik jhp BN
 - Macierzyństwo**
 - TK Cięża
 - TK Kobieta
 - TK Rodzina
 - TK Urlopy wychowawcze
 - STATUS/ RK P

- Projektowany słownik jhp dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie
 - Macierzyństwo**
 - TS Rodzicielstwo
 - TK Cięża
 - TK Dziecko pozamałżeńskie
 - TK Kobieta
 - TK Matka samotna
 - TK Odpowiedzialne rodzicielstwo
 - TK Poród
 - TK Rodzina
 - TK Świadczenia społeczne
 - TW Macierzyństwo duchowe
 - TW Macierzyństwo naturalne
 - STATUS/ RK PM

2. Wersja komputerowa słownika języka haseł przedmiotowych dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie.

Do projektowania słownika wykorzystano program MAK¹². Pierwszą fazę tworzenia słownika języka haseł przedmiotowych w wersji komputerowej rozpoczęto od przeglądania Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej w wersji komputerowej¹³.

W tym celu zapoznano się ze strukturą bazy tego Słownika oraz ze strukturą artykułu przedmiotowego – rekordu (dokumentu).

Drugą fazę stanowił wybór artykułów przedmiotowych ze Słownika jhp BN kojarzących się z naukami o rodzinie. Zadanie to polegało na maksymalnym wyczerpaniu możliwości tego Słownika. Z wybranych artykułów przedmiotowych utworzono listę zaznaczonych terminów. Wybrane artykuły przedmiotowe po dokonaniu selekcji i walidacji stały się podstawą dla powstającego słownika z zakresu tych nauk.

Na podstawie bazy Słownika jhp BN (baza „pierwotna”) i listy zaznaczonych dokumentów, założono bazę danych (baza „nowa”).

W celu uzyskania kompletnej informacji o wszystkich przejętych artykułach postanowiono scharakteryzować ilościowo przejęte słownictwo.

W związku z tym, że „nowa” baza została wzbogacona o status rekordu, którego nie było w bazie „pierwotnej” postanowiono dla wszystkich przejętych artykułów przedmiotowych przygotować oznaczenia wskazujące na to, w jakim stadium modyfikacji znajduje się dany rekord, czyli artykuł przedmiotowy „nowej” bazy.

Są to następujące oznaczenia:

P	artykuł przedmiotowy przejęty bez zmian
PM	artykuł przedmiotowy przejęty zmodyfikowany
PZ	artykuł przedmiotowy przejęty zmodyfikowany w całości (pozostał tylko temat)
W	artykuł przedmiotowy własny nowy rekord

W końcowym etapie prac dokonano próby zmodyfikowania 20-tu artykułów przedmiotowych.

¹² W Bibliotece Instytutu Studiów nad Rodziną pakiet MAK jest wykorzystywany przede wszystkim do tworzenia bazy słownika, jak również do tworzenia własnej bazy katalogowej.

¹³ W wersji komputerowej projektowanego Słownika jhp nauk o rodzinie skopiowano bazę Słownika jhp BN, nadając jej nazwę SŁOWNIK, który stanowi pomoc metodyczną w tworzeniu bazy SL-RODZ. Por. A. Skurska, *Nauki o rodzinie. Poszukiwanie metody budowy słownika języka haseł przedmiotowych*, IBIN UW Warszawa 1995, s. 31 (ms).

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione zagadnienie miało na celu opisanie metody budowy słownika języka haseł przedmiotowych dla piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie.

Szanse wykonalności omawianego projektu dadzą się określić dopiero w toku praktycznej, precyzyjnie podjętej realizacji.

Obecnie konieczne wydaje się:

- koordynowanie działalności w zakresie budowy słownika poprzez opracowywanie zakresów tematycznych dla poszczególnych dyscyplin w całym obszarze interdyscyplinarnym,
- opracowywanie wskazówek metodycznych dla specjalistów definiujących system nauk o rodzinie,
- kontrolowanie i ujednolicanie zasobu leksykalnego wprowadzanego do słownika.

Słownik języka haseł przedmiotowych dla systemu informacji z zakresu nauk o rodzinie powinien być słownikiem „otwartym”, stale aktualizowanym. Należałoby wyraźnie określić zasady rozbudowy i przebudowy słownika. Słownik ten powinien też spełnić istotną funkcję porządkowania piśmiennictwa z zakresu nauk o rodzinie a przez to skutecznego uczestnictwa w procesie komunikacji naukowej.